

AGATA SZYDLIK-LESZCZYŃSKA

dr, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach,
Wydział Zarządzania i Administracji, Instytut Ekonomii i Administracji

INNOWACJE SPOŁECZNE W PROCESIE KONWERCENCJI GOSPODARCZEJ – WYMIAR PRZESTRZENNY

Streszczenie: W artykule poruszono kwestię roli innowacji społecznych rozumianych jako katalizator zmiany społecznej i gospodarczej, który ma sprzyjać osiągnięciu wysokiego stopnia konwergencji gospodarczej, stopniowemu niwelowaniu różnic rozwojowych. Zwrócono szczególną uwagę na rolę na kontekst terytorialny tworzenia „klimatu innowacyjnego” oraz globalizacyjny kontekst innowacji zarówno jako źródła zmiany pozytywnej, ale także przyczyny napięć związanych z różnicowaniem potencjałów rozwojowych.

Słowa kluczowe: innowacje społeczne, konwergencja, terytorium, globalizacja

INNOWACJE SPOŁECZNE A TERYTORIUM

Obecna faza rozwoju społeczno-ekonomicznego z jednej strony przyczynia się do silnej integracji ekonomicznej poszczególnych gospodarek, z drugiej zaś uwypukla różnice w potencjale gospodarczym, społecznym ale także kulturowym między poszczególnymi państwami i obszarami geograficznymi (regionami).

W literaturze, ale także w działaniach praktycznych z obszaru polityki rozwoju coraz częściej stosowane jest podejście ukierunkowane terytorialnie (regionalnie). Rodzi się zatem pytanie o stopień upodobnienia się poszczególnych obszarów pod względem cech ekonomicznych, społecznych, przestrzennych i kulturowych, na ile możliwe jest zatarcie różnic i stworzenie podstaw trwałego rozwoju społecznego w układzie ponadregionalnym i międzynarodowym.

Jednym z istotnych warunków w osiągnięciu wysokiego wskaźnika konwergencji oraz spójności jest stworzenie podstaw do zmiany społecznej skutkującej uruchomieniem innowacji, kreatywności, zdolności do współpracy i konkurencji. W artykule poruszono rolę innowacji społecznych w tworzeniu podstaw do osiągnięcia

wysokiej koordynacji gospodarczo-społecznej (konwergencji) z uwzględnieniem aspektu terytorialnego. Innowacje społeczne jako czynnik rozwoju terytorium

Współczesny rozwój gospodarczy koncentruje się wokół zasobów niematerialnych, w tym zwłaszcza zasobów wiedzy, technologii, szeroko rozumianych innowacji. Poszukiwania możliwości zaspokojenia różnorodnych potrzeb społecznych wymagają takiej kombinacji zasobów, aby nastąpił proces możliwie efektywnego ich wykorzystania, a także znalezienia przewag konkurencyjnych.

Kluczowym staje się nie tylko poszukiwanie nowości w obszarze technologii, ale również takich zmian społecznych, które staną się katalizatorem rozwoju i przyniosą dodatnie efekty w postaci wzrostu zamożności społeczeństwa, ale także przyczynią się do rozwiązywania wielu kwestii społecznych będących domeną zainteresowań polityki społecznej.

W tradycyjnym postrzeganiu innowacji koncentrowano się na ich technicznej stronie. Myśląc o innowacjach myślano głównie o nowych produktach, procesach czy technologiach, rzadziej o organizacji.

Współcześnie coraz częściej możemy mówić o innowacjach społecznych jako o pewnym zjawisku czy procesie, który stanowi sumę zmian społecznych będących czynnikami postępu, modernizacji, które w synergiczny sposób uzupełniają i współzależą z procesami zmian technologicznych. Innowacje społeczne mogą stanowić nowe zorganizowanie rynku pracy (upowszechnienie nowoczesnych sposobów pracy typu home office), wytwarzanie nowych typów więzi społecznych – budowa społeczeństwa sieciowego, usprawnienie procesów zarządzania i komunikacji między ludźmi, ale także kontrowersyjne rozwiązania społeczne ingerujące w warstwę kulturową jak: zapłodnienia in vitro, związki jednopłciowe, ingerencje biologiczną sferę człowieka.

Istotą innowacji jest nowatorstwo służące zmianom i postępowi, ale podkreślić należy, iż nie każda innowacja służy człowiekowi. Zależy do przede wszystkim od upodmiotowienia człowieka w procesie innowacji.

Jak słusznie zauważa A. Nowakowska „(...) potrzeba tworzenia nowych idei i pomysłów innowacyjnych wymusza lepsze przygotowanie intelektualne i uzbrojenie w wiedzę i zdolności do jej tworzenia. Jak w wielu procesach ewolucyjnych, widać tu samonapędzający się, kumulacyjny proces przemian, który ostatecznie doprowadził do nadania wiedzy i innowacji rangi samodzielnego i podstawowego czynnika wytwórczego.

W konsekwencji współczesna gospodarka otrzymała miano gospodarki opartej na wiedzy, w której „miękkie” czynniki stały się głównym motorem rozwoju społeczno-gospodarczego” [Nowakowska 2011, 31-32].

Warunkiem zaistnienia innowacji jest występowanie określonego „ciężaru gatunkowego” wiedzy, mówimy wówczas o występowaniu „środowiska innowacji”. Środowisko innowacji to zdaniem D.Maillat’a organizacja terytorialna, skąd bierze się początek procesu innowacji. Musi zachodzić określony typ interakcji między podmiotami gospodarczymi, władzami publicznymi i sferą społeczną, który przynosi efekty zewnętrzne [Nowakowska 2011, 61].

Wyróżniki środowiska innowacji to między innymi: określone ramy terytorialne, rozumiane jako efekt zbiorowych procesów interakcji, uczenia się, adaptacji – zbiorowy wytwór sfery społeczno-ekonomicznej; określona dla niego logika organizacyjna, która umożliwia obieg wiedzy w systemie sieci społecznych, instytucjonalne i indywidualne formy aktywności i mobilności społecznej; dynamika uczenia się, przejawiająca się w zdolnościach i chęciach wszystkich uczestników procesów rozwoju, stanowiących integralną część środowiska innowacyjnego, do szybkich zmian, reagowania na dynamikę otoczenia i w konsekwencji właściwego dostosowywania własnego działania do tych wymogów [Chądzyński, Nowakowska, Przygodzki 2008, 156-157].

Niewątpliwie istotnym tłem, ale także generatorem wszelkich innowacji są narastające procesy globalizacyjne, samą globalizację można ująć jako: „dokonujący się na świecie długofalowy proces integrowania coraz większej liczby krajowych gospodarek ponad ich granicami, dzięki rozszerzeniu oraz intensyfikowaniu wzajemnych powiązań (inwestycyjnych, produkcyjnych, handlowych, kooperacyjnych), w wyniku czego powstaje ogólnoświatowy system ekonomiczny o dużej współzależności i znaczących reperkusjach działań mających nawet w odległych krajach.

Charakteryzując zjawisko globalizacji, podkreśla się znaczenie liberalizacji gospodarki światowej, intensyfikację powiązań międzynarodowych, ułatwienia w przepływie towarów, usług, kapitału i technologii oraz malejące koszty transportu” [Chmielewski, Łażniewska, Nowak 2012, 18]. Liberalizacja gospodarki przynosi także, o czym należy wspomnieć określone koszty społeczne, które można nazwać ” kosztami modernizacyjnymi” bądź „kosztami dostosowawczymi”.

Globalizacja, wymusiła procesy innowacyjne, ale także doprowadziła do redefinicji państwa narodowego w wypełnianiu przez nie różnorodnych funkcji społecznych. Ulrich Beck w książce „Władza i przeciwwładza w epoce globalnej. Nowa ekonomia polityki świa-

towej” bardzo trafnie przedstawił diagnozę państwa narodowego, przyczyny jego osłabienia, a także transformacje państwa. W jednym z fragmentów stwierdza „Stare państwo narodowe przekształca się w konstelacji kosmopolitycznej w państwo neoliberalne, które jest państwem konkurencyjnym, rynkowym, w którym polityka trzyma się logiki kapitału.(...)”.

Prawdopodobieństwo tego, że państwo narodowe przekształci się w neoliberalne, wzrasta wraz z dyscyplinowaniem państwa według reguł gospodarki światowej, co nader przypomina tresurę, w której rolę bicia odgrywa groźba omówienia przez MFW kredytów” [Beck 2005, 325].

Receptą na „choroby świata” ma być według dominującego nurtu polityki światowej jeszcze więcej rynku i prywatnego kapitału, który dążąc do maksymalnej efektywności i produktywności rozwiąże problemy i dylematy nieefektywnego zbiurokratyzowanego mechanizmu państwowego.

Tak więc niewydolna „machina państwa” ma być zastąpiona „znakomitą machiną” transnarodowego kapitału. Ostro przeciw takim uproszczonym schematom występuje m.in. Ulrich Beck, który pisze „(...)państwo neoliberalne jest znakomitym przykładem internacjonalizacji państwa narodowego.

Reformatorzy i modernizatorzy, zawzięcie obstający przy neoliberalnym *credo*, nie tylko dokonują rozbioru państwa dobrobytu czy opiekuńczego, ale także przyczyniają się do samointernacjonalizacji państwa narodowego, aczkolwiek nie wyrzekają się bynajmniej retoryki nacjonalistycznej. W istocie to narodowy autyzm tworzy zespół przesłanek po temu, by państwo kanonem swoich działań czyniło troistą zasadę: deregulacja, liberalizacja i prywatyzacja, co sprawia, że za pustymi już fasadami państwa narodowego dokonuje się bardzo radykalna jego przebudowa.

To wręcz podręcznikowy przykład aktywnego samodemontażu, który dokonuje się przy stanowczym podkreśleniu, że nie ma żadnych alternatyw dla takich działań podporządkowanych logice kapitału. [...] agentury oceniające wiarygodność kredytową sprawdzają, czy koncerny, państwa i lokalne wspólnoty zachowują się „dobrze”, czyli zgodnie z regułami neoliberalnej roztropności.

W początku XXI wieku Międzynarodowy Fundusz Walutowy kontroluje co najmniej jedną trzecią „suwerennych” państw świata” [Beck 2005, 325-326]. Mówiąc o procesie globalizacji i liberalizacji należy także wskazać na czynniki, które sprzyjają sukcesowi bądź porażce dla konkretnych terytoriów i ich mieszkańców. Mamy zatem obok siebie obszary innowacji, dobrobytu i rozwoju społecznego, ale mamy także obszary trwałego zapóźnienia, zmarginalizowane o niskiej jakości życia.

Z pewnością istotnymi stymulatorami innowacji, w tym innowacji społecznych są zasoby kapitału ludzkiego i społecznego nagromadzone na określonej przestrzeni [Bourdieu 1986, Becker 1975, Bartoszek 2008].

Przestrzeń innowacyjna czy środowisko innowacyjne musi posiadać określone cechy, które można ująć jako [Chądzyński 2011, 134]:

- zbiór przestrzenny, czyli obszar geograficzny nie posiadający granic w dosłownym znaczeniu, lecz reprezentujący pewną jedność wyrażającą się w identyfikowalnych i specyficznych zachowaniach
- zbiór uczestników: przedsiębiorców, instytucji badawczych, instytucji edukacyjnych, władz publicznych, kadr kwalifikowanych, którzy powinni posiadać niezależność decyzyjną oraz zdolność kreacji rzeczywistości społecznej,
- specyficzne zasoby materialne (firmy, infrastruktura) i instytucjonalne oraz umiejętności, kultura, zbiór reguł,
- logika organizacyjna (zdolność do kooperacji i współdziałania), która zmierza do najlepszego wykorzystania wspólnie stworzonych zasobów przez współzależne i otwarte na swoje potrzeby podmioty,
- logika uczenia się, pewna zdolność do zmian, która zależy od zdolności modyfikowania przez poszczególne podmioty swoich zachowań stosownie do transformacji otoczenia rynkowego, technologicznego i informacyjnego.

Musi zatem występować, coś co nazywamy środowiskiem innowacyjnym. A. Jewtuchowicz określa tym mianem występowanie wspólnych zjawisk wyróżniających terytorium. „(...) kryterium wyróżniającym są dwie cechy niezbędne do istnienia środowiska, czyli zdolność do współdziałania i zdolność do uczenia się.

Zdolność do współdziałania, wyrażająca się w logice organizacji, powinna być połączona ze zdolnością do zachowań konkurencyjnych. Miarą logiki organizacji jest gęstość i intensywność wzajemnych relacji między aktorami. Natomiast logika uczenia się wyraża się w zdolności aktorów do równoległej modyfikacji swoich zachowań, w zależności od zmian wewnętrznych w systemie, jak i od zmian w otoczeniu” [Jewtuchowicz 2005, 154].

PROCES KONWERCENCJI GOSPODARCZEJ

Konwergencja gospodarcza to proces zbliżania, upodobniania się ze względu na istotne cechy gospodarek różnych państw, regionów czy obszarów funkcjonalnych. Nie ma jednoznacznej i ogólnie przyjętej definicji konwergencji, można raczej wskazywać na różne aspekty czy też cechy stanowiące przesłankę wspomnianych podobieństw. Stąd można mówić o zbieżności wzrostu gospodarczego lub rozwoju ekonomicznego, konwergencji systemów bądź rynków finansowych, zbliżania modeli kapitalizmu, uniformizacji stylów życia i modeli konsumpcji bądź upodobniania się stylu zarządzania w sektorze publicznym (administracji publicznej).

Nie ma zatem jednego – holistycznego ujęcia konwergencji w porównywalnych krajach [Jabłoński 2012, 13]. W związku z integracją nauk ekonomicznych i społecznych w badaniach nad naturą zmian społecznych i procesów zachodzących w epoce postmodernistycznej zasadne jest wyodrębnienie kilku ważnych sfer aktywności ludzkiej, różniących się funkcjami celu [Jabłoński 2012, 13; Woźniak 2005, 137]:

- sfera ekonomiczna i konsumpcji, związana z poziomem i strukturą konsumpcji, dochodów oraz produktywności per capita, ekonomiczną dojrzałością państwa oraz ukształtowanym systemem instytucji formalnych, zabezpieczających prawa jednostki (prawa własności, prawo do życia, wolności, prawo przemieszczania się i inne),
- sfera biologiczna i natury, obejmująca biologiczne warunki, w jakich toczy się życie, długość życia, jakość środowiska naturalnego,
- sfera intelektualna, odzwierciedlona przez poziom wiedzy (poziom i struktura wykształcenia), technologii poziom rozwoju sektora badawczego i innowacyjnego),
- sfera duchowa i społeczna, które obejmują system aksjologiczny, utrwalone wartości moralne, wzorce zachowań, etykę, nieformalne normy życia społecznego,
- sfera polityki.

„Konwergencję sfery regulacji poszczególnych krajów można rozważać w kontekście porządku prawnego oraz przyjętych i powszechnie akceptowanych norm, wzorców i wartości społecznych, etycznych, religijnych i rodzinnych, które kształtują procesy ekonomiczno-społeczne. W rezultacie ten rodzaj konwergencji można rozumieć jako proces upodabniania się krajów w zakresie funkcjonujących instytucji społeczno-ekonomicznych” [Jabłoński 2012, 16].

Zjawisko konwergencji ujmowane jest w postaci różnych wskaźników służących do porównań międzynarodowych. Najpopularniejszym wskaźnikiem (miernikiem) jest PKB, przy czym jest to przede wszystkim miernik wielkości produkcji, a nie dobrobytu i nie uwzględnia on czynników społecznych.

Do celów porównawczych zaproponowane zostały alternatywne mierniki dobrobytu wykraczające poza rynkową wartość transakcji, w tym wskaźnik rozwoju społecznego (HDI), wskaźnik rozwoju społecznego z uwzględnieniem płci (GDI), wskaźnik ubóstwa (HPI). Występują także syntetyczne mierniki dobrobytu uwzględniające sferę ekonomiczną korygują wartość PKB o poziom kosztów wynikających ze wzrostu gospodarczego.

Do tej grupy zaliczyć można przede wszystkim: miernik dobrobytu ekonomicznego (MEW), miernik krajowego dobrobytu netto (NNW) czy wskaźnik ogólnego postępu (GPI). Omawiając wskaźniki rozwoju społeczno-ekonomicznego na szczególną uwagę zasługują mierniki rozwoju instytucjonalnego, ze względu na znaczenie dojrzałości instytucjonalnej danego kraju oraz zdolności państwa do wypełniania funkcji społecznych istotnych z punktu widzenia jakości życia obywatela.

Wspomniane mierniki „odzwierciedlają uwarunkowania wynikające z usankcjonowanych formalnych instytucji rynkowych, które umożliwiają uaktywnienie się przedsiębiorczych postaw krajowych i zagranicznych podmiotów ekonomicznych służących zwiększeniu dobrobytu ekonomicznego” [Jabłoński 2012, 54].

Z punktu widzenia dobrobytu ekonomicznego i ładu instytucjonalnego ważne znaczenie ma miernik: wolności gospodarczej oraz miernik konkurencyjności gospodarki. Osiągnięcie wysokiej sprawności instytucjonalnej nie jest możliwe bez dwu komponentów: przestrzegania praw politycznych oraz praw obywatelskich.

W ramach kwantyfikowania praw politycznych można przywołać trzy miary cząstkowe: proces wyborczy (wolność i równość wyborów naczelnych władz w państwie), partycypacja społeczna (określająca swobodę zrzeszania się w organizacjach i partiach społeczno-politycznych, działania opozycji politycznej oraz przekonań politycznych wolnych od dominacji grup nacisku – partii totalitarnych, hierarchii religijnej, sił militarnych, państw zewnętrznych), funkcjonowanie rządu (określające swobodę przedstawicieli wybieranych w suwerennych wyborach do kształtowania polityki rządu, a także stopień skorumpowania, jawności funkcjonowania oraz zaufania społecznego do rządu).

Prawa obywatelskie z kolei mierzone są przez cztery wskaźniki: wskaźnik wolności słowa i przekonań, (na który składa się wolność i niezależność mediów, swoboda praktyk

religijnych, wolny od politycznej indoktrynacji system edukacji, swoboda dyskusji i dialogu), wskaźnik prawa stowarzyszeń i organizacji (określającego wolność zgromadzeń, demonstracji i otwartej publicznej debaty oraz swobodę działania organizacji pozarządowych, związków zawodowych i innych organizacji społecznych), wskaźnik rządów prawa (odzwierciedlający niezależność i niezawisłość sądów, ochronę przed politycznym terrorem, nieuzasadnionymi zatrzymaniami obywateli oraz równość wszystkich obywateli wobec prawa i polityki), wskaźnik autonomii i praw osoby (opisuje równość szans i traktowania płci, przestrzeganie praw własności, swobodę prowadzenia działalności gospodarczej oraz zakres kontroli państwa nad podróżowaniem, miejscem zamieszkania, zatrudnieniem i kształceniem) [Jabłoński 2012, 56].

PODSUMOWANIE

Osiągnięcie wysokiego stopnia zbliżenia różnych terytoriów w rozwoju społeczno-ekonomicznym, wysokiego stopnia konwergencji, wymaga zaistnienia przesłanek zarówno w sferze gospodarki, podniesienia jej innowacyjności, sprawności oraz konkurencyjności, ale także wymaga zaistnienia określonych zmian społecznych, które zaowocują społeczeństwem wiedzy i informacji, zdolnym do kreatywnego myślenia i działania.

Modernizacja systemu sprawowania władztwa publicznego wymaga z kolei wprowadzenia elementów zarządzania publicznego opartego o zadaniowość i rachunek ekonomiczny.

Tworzeniu właściwej atmosfery do pożądaných zmian służy społeczeństwo funkcjonujące w oparciu o zasady konkurencji i zaufania, zdolne do tworzenia sieci współpracy, społeczeństwo o wysokim potencjale rozwojowym stanowiącym sumę kapitału ludzkiego i kapitału społecznego.

SPIS LITERATURY

- Bartoszek A., *Konwersja kapitałów społeczno-kulturowych na kapitał obywatelski*, Katowice 2008
- Beck U., „*Władza i przeciwwładza w epoce globalnej. Nowa ekonomia polityki światowej*”, wyd.Scholar, Warszawa 2005
- Becker G.S., *Human capital: a theoretical and empirical analysis with special reference to education*. New York 1975

- Blaug M., *Metodologia ekonomii*, PWN, Warszawa 1997
- Bourdieu P., *The Forms of Capital*. (w:) Richardson J.G. (red.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York – London, 1986
- Chądryński J., *Innowacje, sieci i środowisko innowacyjne a rozwój terytorium*, w: *Zrozumieć terytorium. Idea i praktyka*. (red.) A. Nowakowska, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, 2011 s. 134.
- Chądryński J., Nowakowska A., Przygodzki Z., *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, wyd. Cedewu, Warszawa 2008, 156-157.
- Chmielewski R., Łaźniewska Ł., Nowak P., *Globalizacja, neoliberalizm i nowy region*, (w:) *Konkurencyjność regionalna*, (red.) E. Łaźniewska, M. Gorynia, wyd. PWN, Warszawa 2012.
- Czapiński J., *Główne wyniki i wnioski*, (w:) J. Czapiński, T. Panek, (red.) *Diagnoza społeczna 2005*, Warszawa 2005.
- Denison E.F., *The Sources of Economic Growth in the United States and the Alternatives Before US*. New York 1962.
- Dziekański P., Olak A., Pytka S., *Marketing Terytorialny – gmina i jej promocja*. Kosice- Ostrowiec-Zaganańsk 2014. MULTIPRINT, S.R.O. Kosice 2014. ISBN 978-80-89551-08-8; ISBN 978-83-64557-03-3.
- Edding F., *Ökonomie des Bildungswesens. Lehren und Lernen als Haushalt und als Investition*. Freiburg 1963.
- Fukuyama F., *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*. Warszawa – Wrocław 1997.
- Jabłoński Ł., *Kapitał ludzki a konwergencja gospodarcza*, wyd. CH Beck, Warszawa 2012
- Jewtuchowicz A., *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, wyd. UŁ, Łódź 2005
- Karwińska A., *Budowanie kapitału społecznego we współczesnej Polsce*, (w:) M.S. Szczepański, K. Bierwiazzonek, T. Nawrocki, (red.) *Kapitały ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów*, Katowice 2008.
- Kluczyński J., *Kwalifikacje a rozwój gospodarczy*. Warszawa 1970
- Niesporek A., *Miejsce i funkcja pojęcia kapitału społecznego w teorii socjologicznej*, Katowice 2008.
- Nowakowska A., *Regionalny wymiar procesów innowacji*, wyd. UŁ, Łódź 2011.
- Pawlik A., *Polityka regionalna i innowacyjna w Unii Europejskiej*, [w:] *Globalizacja i regionalizacja we współczesnym świecie* (red.), E. Molendowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków 2012, s. 214-224
- Pawlik A., *Potencjał innowacyjny podstawą rozwoju regionalnego*, [w:] *Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 r.*, (red.) T. Kudłacz, A. Harańczyk, t. 140, część I, Polska Akademia Nauk KPZK, Warszawa 2011, s. 67-78.
- Schultz T.W., *The Economic Value of Education*. New York 1963
- Smith A., *Bogactwo narodów*, t I, PWN, Warszawa 1954.

Sowa B., *Polityka regionalna wobec integracji Polski z Unią Europejską [w:] Prawo- Administracja - Gospodarka po 15 latach transformacji ustrojowej* pod red. Jana Szreniawskiego, Wyższa Szkoła Administracji i Zarządzania w Przemyślu, Przemyśl 2006, ss. 569, ISBN 8363666165, 9788363666163.

Ślusarczyk B., Krupa K., *Zarządzanie w dobie globalizacji*, Wyd. EKONOM, Bratysława, 2008, Woźniak M.G., *Kapitał ludzki i intelektualny w strategii pro wzrostowej ograniczającej nierówności społeczne*, wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005.

Zaufanie w sferze prywatnej i publicznej a społeczeństwo obywatelskie. Komunikat z badań BS/24/2006, CBOS, Warszawa 2006.

SOCIAL INNOVATIONS IN THE PROCESS OF ECONOMIC CONVERGENCE - SPATIAL DIMENSION

Abstrakt. The article concerns the role of social innovations understood as a catalyst of social and economic changes, which is to create favourable conditions for obtaining a high level of economic convergence, gradual elimination of development differences. A special attention has been paid to the territorial context of creating the “innovative climate” and the globalisation context of innovations, both as a source of a positive change but also as a cause of tensions connected with different development potentials.

Key words: social innovations, convergence, territory, globalisation

Tekst złożony w redakcji kwiecień 2014

Przyjęto do druku październik 2014